

Gezinsbesparingen bij banken

De spaarzin in Nederland is terug van weggeweest. Gedurende een groot deel van de jaren tachtig werden de banken geconfronteerd met een bijzondere matige groei van de spaartegoeden die bij hen werden aangehouden. De fiscus zette hier in 1987 nog eens een forse domper op door het invoeren van een rente-informatieplicht, waardoor voor ettelijke miljarden aan spaargeld over de grens of in de oude sok verdween¹. Vorig jaar vertoonden de spaarrekeningen van de banken echter weer een behoorlijke aanwas, een trend die in de eerste maanden van 1990 in versterkte mate werd doorgezet. Voor banken is het herstel van de spaarmarkt een verheugende ontwikkeling. De toestroom van spaargelden is voor hen een belangrijke bron voor de funding van hun kredietverlening. Bovendien is kredietverlening, gefund middels spaargelden, grotendeels monetair neutraal.

In de periode 1978-1982 namen de spaartegoeden van de banken nog toe met ruim f 10 mrd. per jaar, een groei van jaarlijks ongeveer 10%. Eind 1982 bestond meer dan 25% van de gezamenlijke passiva van banken uit spaargelden. Vanaf 1983 kwam echter vrij abrupt een einde aan deze voorspoedige ontwikkeling. Van 1983 tot en met 1988 bedroeg de gemiddelde jaarlijkse aanwas van bancaire spaartegoeden minder dan f 5 mrd., een gemiddelde toeneming van nauwelijks 3% per jaar. Het zogenaamde spaarverschil, het verschil tussen stortingen van en onttrekkingen aan spaartegoeden, was vrijwel nihil. De spaartegoeden namen nog slechts toe door de rentebijschrijvingen door de banken. Het aandeel van spaargelden in de passiva van het

gezamenlijke bankwezen was eind 1988 gedaald tot minder dan 22%.

De cijfers voor de bancaire besparingen lijken te wijzen op een duidelijke trendbreuk. De toenemende interesse van particulieren voor effecten, koop-sompolissen, beleggingsfondsen en dergelijke lijkt de banken terreinverlies op de spaarmarkt te hebben bezorgd². Bij nader onderzoek blijkt het spaargedrag van gezinnen echter niet zo drastisch te zijn gewijzigd als men op het eerste gezicht zou denken. Dit wordt met name duidelijk bij een afzonderlijke beschouwing van de stortingen op spaartegoeden en het opnemen van spaargelden.

Allereerst bezien wij de stortingen. Uit figuur 1 blijkt dat de stortingen op spaartegoeden zich grotendeels conform het totale beschikbare loon- en steuninkomen in Nederland hebben ontwikkeld. De figuur geeft geen aanwijzing dat de spaarrekeningen van de banken na 1981 relatief minder populair zouden zijn geworden. De lage score in 1983 werd gevolgd door een hoge score in 1984. De laatste twee jaren zijn de stortingen relatief snel toegenomen. Later in dit artikel komen wij hierop nog terug.

Ook bij het opnemen van spaargeld is het gedrag van gezinnen vrij constant geweest. De gemiddelde periode die een spaargulden op een spaarrekening doorbrengt kan benaderd worden door te kijken naar de verhouding tussen de gemiddelde stand van de gezamenlijke spaartegoeden en de totale onttrekkingen gedurende een jaar. Hieruit blijkt dat de gemiddelde periode waarover particulieren hun spaargeld op een bankspaarrekening laten staan in de loop van de jaren tachtig vrijwel onge-

wijzigd is gebleven (circa twee jaar). In 1986 nam de gemiddelde looptijd van bancaire spaargeld zelfs beduidend toe, maar deze ontwikkeling werd in 1987 abrupt afgebroken door de aankondiging van de rente-informatieplicht voor banken.

Ook na 1987 nam de gemiddelde looptijd van bankspaartegoeden af. Dit is voor een deel toe te schrijven aan de toenemende belangstelling bij spaarders voor spaardeposito's. Vooral in periodes waarin de geldmarktrente hoger ligt dan de kapitaalmarktrente, zoals in 1989 lange tijd het geval was, bieden deze een hogere rentevergoeding dan de meer traditionele spaarrekeningen. In 1989 is het totale spaardepositovolume met ruim f 11 mrd. toegenomen, hetgeen gedeeltelijk ten koste is gegaan van de traditionele spaarrekeningen, die met f 3 mrd. terugliepen. Voor het totale spaartegoed bij banken hebben dergelijke overboekingen geen gevolgen, omdat ze beide tot de bancaire besparingen worden gerekend. Ze beïnvloeden echter wel de omloopsnelheid.

Model

Het spaargedrag van gezinnen blijkt de laatste jaren redelijk stabiel te zijn geweest en kan derhalve met een eenvoudig model beschreven worden. Hierin wordt uitgegaan van een vaste verhouding tussen de stortingen op bancaire spaartegoeden door gezinnen en hun beschikbaar inkomen. Na verloop van twee jaar worden de spaargelden weer opgenomen, inclusief de inmiddels bijgeschreven rente.

$$S_t = \alpha \cdot B_t \quad (1)$$

$$O_t = S_{t-2} \cdot (1 + r_{t-1}) \cdot (1 + r_t) \quad (2)$$

$$B_t = (1 + \beta_t) \cdot B_{t-1} \quad (3)$$

waarbij:

S_t = stortingen in jaar t

B_t = beschikbaar loon- en steuninkomen in jaar t

O_t = onttrekkingen in jaar t

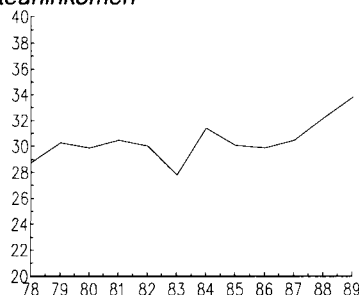
r_t = gemiddelde rentevergoeding over spaartegoeden in jaar t

β_t = groeivoet beschikbaar loon- en steuninkomen in jaar t

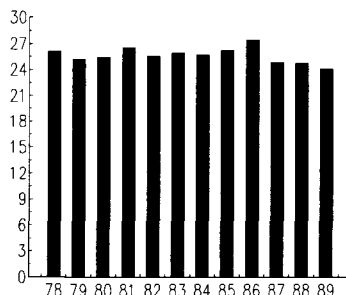
α = verhouding stortingen spaartegoeden/beschikbaar inkomen

Uit dit model kan de volgende vergelijking worden afgeleid ter beschrijving

**Figuur 1. Stortingen op bankspaar-
tegoeden in % beschikbaar loon- en
steuninkomen**

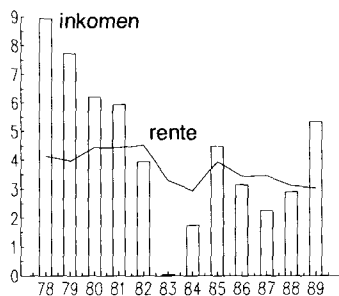

**Figuur 2. Gemiddelde looptijd bancair
spaargeld in maanden**

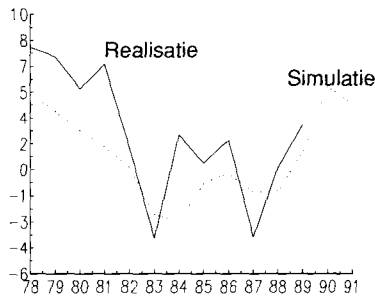

1. Zie A.J.P. Rijkers, Bankbesparingen en fiscale informatieplicht, *ESB*, 23 maart 1988.
2. Zie A.J.P. Rijkers, Verschuivingen in de beleggingsvoorkeur van gezinnen, *Bank- en Effectenbedrijf*, april 1989.

Figuur 3. Gemiddelde rentevergoeding bankspaartegoeden en groeivoet beschikbaar inkomen in %

Figuur 4. Spaarverschil: simulatie en realisatie in f mrd.

van SV_t , het spaarverschil (stortingen minus onttrekkingen) in jaar t :

$$\begin{aligned}
 SV_t &= S_t - O_t & (4) \\
 &= \alpha \cdot B_t - S_{t-2} \cdot (1 + r_t) \cdot (1 + r_{t-1}) \\
 &= \alpha \cdot B_{t-2} \cdot (1 + \beta_t) \cdot (1 + \beta_{t-1}) - \\
 &\quad \alpha \cdot B_{t-2} \cdot (1 + r_t) \cdot (1 + r_{t-1})
 \end{aligned}$$

Vergelijking (4) geeft aan dat stortingen en onttrekkingen elkaar in dit model in evenwicht zullen houden indien de groeivoet van het beschikbaar loon- en steuninkomen en de rentevergoeding over spaartegoeden aan elkaar gelijk zijn, wat gezien de vooronderstellingen van het model voor de hand ligt.

Dit relatief eenvoudige model geeft uiteraard slechts een globaal inzicht in de ontwikkeling van de bankbesparingen in het afgelopen decennium, maar ons inziens kan het verloop hiermee afdoende worden verklaard. Uit figuur 3 blijkt dat de groeivoet van het beschikbaar inkomen tot 1982 hoger is geweest dan het gemiddelde rentevergoedingspercentage op spaartegoeden. In deze jaren mocht dan ook een aanzienlijk positief spaarverschil worden verwacht. Na 1982 was dit niet langer het geval. De lagere economische groei, de loonmatiging en de lagere inflatie leidden tot een sterk afnemende groei van het nominaal beschikbaar inkomen. Vooral in 1983, een jaar met een fors negatief spaarverschil, was de groei van het beschikbaar inkomen zeer minimaal. In de periode 1983-1989 was de gemiddelde groeivoet van het beschikbaar inkomen ongeveer een half procentpunt lager dan de gemiddelde rentevergoeding op spaartegoeden. Het spaarverschil in deze periode was gemiddeld vrijwel nihil.

Figuur 4 presenteert een confrontatie van het feitelijk gerealiseerde spaarverschil in de periode 1978-1989 en het spaarverschil dat volgt uit simulaties met ons model. Hierbij moet worden opgemerkt dat de simulaties de trend weergeven en geen exacte voorspellingen pretenderen te geven. De simulaties tot en met 1989 zijn gebaseerd op CBS-gegevens van het beschikbaar

loon- en steuninkomen van gezinnen en de rentevergoeding op spaartegoeden. De simulaties voor 1990 en 1991 zijn gebaseerd op de ramingen van het Centraal Planbureau in het *Economisch beeld '91*. Tevens is verondersteld dat de rentevergoeding over bankspaartegoeden in deze twee jaren op een hoger niveau zal liggen dan in 1989 het geval was. De waarde van α , de verhouding tussen de stortingen op bankspaartegoeden door gezinnen en hun beschikbaar inkomen, is gebaseerd op de gemiddelde realisatie in de jaren 1978-1988. Figuur 4 toont aan dat de diepe terugval van de bancaire besparingen in het midden van de jaren tachtig op grond van macro-economische factoren was te verwachten. Dit geldt eveneens voor het herstel van de bancaire besparingen in de afgelopen jaren, hoewel de rente-informatieplicht het herstel met name in 1987 tijdelijk heeft gefrusteerd. De toenemende economische groei, de recente belastingverlagingen en de weer omhoog kruipende inflatie zijn de factoren die geleid hebben tot een oplopende groeivoet van het beschikbaar inkomen, de belangrijkste variabele bij de verklaring van het niveau van de bancaire besparingen.

Indien de genoemde factoren zich in 1991 ontwikkelen conform de verwachtingen van het Centraal Planbureau, dan moet rekening worden gehouden met een lichte terugval van de bancaire besparingen. Vooral door het ontbreken van verdere belastingverlaging zal de groeivoet van het beschikbaar inkomen in dat jaar minder uitbundig zijn dan de laatste jaren het geval was.

Conclusie

Het in dit artikel gehanteerde model impliceert dat het niveau van de bancaire besparingen voor een belangrijk deel afhankelijk is van de groei van het beschikbaar inkomen. De teleurstellende

ontwikkeling van de bancaire besparingen in de jaren tachtig vindt hierin zijn belangrijkste oorzaak en kan slechts in beperkte mate toegeschreven worden aan de concurrentie van effecten, levensverzekeringsprodukten, beleggingsfondsen en dergelijke. In de afgelopen jaren is de groei van het beschikbaar inkomen weer aangetrokken door een hogere economische groei, belastingverlagingen en oplopende inflatie. De bancaire besparingen vertonen hierdoor een opvallend herstel. In 1991 zal mogelijk weer een geringe terugval plaatsvinden.

**C.J.J. Huys
J.G.M. van Ophem**

De auteurs zijn werkzaam bij respectievelijk het Economisch Bureau Binnenland en de afdeling Asset and Liability Management van de Amro Bank. Het artikel is op persoonlijke titel geschreven.